

Дітям виготовляли забавки із залишків дроту та бляхи. Зразок такої іграшки ДЕ-144 знаходиться у фондovій колекції НІЕЗ «Переяслав». Зробив її для своїх дітей у 1912 році житель с. Студеники Переяслав-Хмельницького району Київської області Д. Близнюк. Відро іграшкове має форму зрізаного конуса до низу, кольору бляхи, з двох шматків, дно у вигляді підставки. У верхній частині біля вінця у протилежних сторонах є два отвори, в які вставлена душка з дроту [8].

Отже, розглянуті та описані народні іграшки із зібрання Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» є безцінним надбанням народно-го мистецтва-іграшкарства і потребують подальшого вивчення та дослідження.

ПОСИЛАННЯ

1. Записано автором від В.Р. Захарченко 1937 р. н. у с. Велика Каратул Переяслав-Хмельницького району.
2. Записано автором від Г. Адаменко 1938 р. н. у с. Гречаники Переяслав-Хмельницького району.
3. Записано автором від Г.Г. Коваленко 1935 р. н. у с. Лецьки Переяслав-Хмельницького району.
4. Записано автором від Є.І. Мостової 1948 р.н. у с. Вінинці Переяслав-Хмельницького району.
5. Записано автором від І.К. Ривденко 1933 р.н. у м. Переяслав-Хмельницький.
6. Записано автором від О.І. Марченко 1949 р.н. у с. Вінинці Переяслав-Хмельницького району, Київської області.
7. Записано автором від В.М. Гресь 1939 р. н. у м. Переяслав-Хмельницький.
8. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Фонди. Облікова документація. Інвентарні книги групи «ДЕ».
9. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Фонди. Облікова документація. Інвентарні книги групи «НДФ».
10. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Фонди. Облікова документація. Інвентарні книги групи «ПХІМ».
11. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Фонди. Облікова документація. Інвентарні книги групи «Т».
12. Тимковский И.И. Мое определение в служ-бу. Сказание в трех частях 1850 года // Москвитянин. – 1852. – Т. 5. – № 17–18. – С. 3.

Демьяненко Н.Д. Народные игрушки фондовой коллекции Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав»

В статье проанализированы народные игрушки фондовой коллекции Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав». Описаны их виды, материалы изготовления. Освещены новые материалы автора о народных игрушках детей Переяславщины.

Ключевые слова: игрушка, народная игрушка, фондовая коллекция, дети, кукла-мотанка, полотно, сувой, игрушки из дерева, глиняная игрушка.

Demianenko N.D. Folk toys in stock collection of the National historical and ethnographic reserve «Pereiaslav»

The article analyzes folk toys from the collection of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav». Their types, materials of manufacture are described. The author's field materials about the folk toys of children from Periyaslav region are covered.

Key words: toy, folk toy, stock collection, children, motanka doll, canvas, suva, toys made of wood, clay toy.

20.02.2019 р.

УДК 94:[728.61+069.51/424.7](477.41–21)«18»НІЕЗ

Т.В. Грудевич

ДВІР ЧИНБАРЯ У МУЗЕЇ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ: ДО ІСТОРІЇ МУЗЕЄФІКАЦІЇ ТА СТВОРЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

У статті висвітлюється історія створення двору чинбаря в музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у 1968–69 рр. Приділена увага музеєфікації пам'яток. Дається характеристика асортименту знарядь праці та виробів чинбаря, представлених в експозиції.

Ключові слова: музей, пам'ятка, експозиція, ремесло, знаряддя праці, чинбар.

У місті Переяслав-Хмельницькому є 24 музеї, які об'єднані в Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Його перлина – «Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини» – перший в Україні музей під відкритим небом, будівництво якого було започатковано в 1964 році. На площі 24,5 га встановлено пам'ятки народної дерев'яної архітектури. Унікальний музейний комплекс має таку структуру: українське село Середньої Наддніпрянщини другої половини ХІХ – початку ХХ ст.; сільські ремесла та промисли; вітряки та водяні млини; розділ «Матеріальна культура найдавнішого часу». На його території розміщено 13 тематичних музеїв, які більш поглиблено розкривають окремі теми з історії народного побуту, традицій, звичаїв та обрядів, народної творчості, землеробства, народного транспорту, розвитку світогляду та науки тощо. Забудова власне Музею-села – вулично-безсистемна з центральною вулицею, майданом та окремими кутками. В основі експозиції – двір – основна виробничо-економічна одиниця індивідуального ведення селянського господарства. Вони відкриті з безсистемним розміщенням будівель, розміри і характер яких залежить від функціонального застосування та майнового статку господарів. Особливістю музею є показ розвитку ремесел: бджільництво та олійний промисел, гончарство, чинбарство, гребінництво, столярство, ткацтво. В його експозиції є громадські споруди: сільська управа, шинок, корчма, гамазеї, комори. Разом із хатами, сажками, повітками, клунями вони є унікальними пам'ятками народної дерев'яної архітектури [4].

Одним із найдавніших і найпоширеніших ремесел здавна була обробка шкіри, а шкіряні промисли – провідною галуззю селянського господарства. Шкіра використовувалась в різних сферах повсякденної діяльності людини. З неї виготовляли взуття, одяг, головні убори, ремінну, кінну зброю та упряж [1]. Працівниками Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» у 1960–1990 рр. була зібрана велика колекція знарядь обробітку шкіри та пристроїв, які використовувались у шкіряному промислі. Це сприяло відтворенню експозиції двору чинбаря на території Музею народної архітектури та побуту

Рис 1. Хата (с. В'юнище Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.) у дворі чинбаря

Середньої Наддніпрянщини та показу чинбарського промислу як одного із найпоширеніших ремесел у Середній Наддніпрянщині [3].

Окремі питання, пов'язані зі створенням експозиції садиби майстра чинбаря в Музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини, вже потрапляли в коло інтересів М. Сікорського [5], Л. Жам [3], О. Семенової [6], а також автора цього дослідження [1]. Новизна полягає в тому, що комплексно проблема висвітлення історії музеєфікації та створення експозиції двору чинбаря в Музеї ще не розглядалася, що зумовлює її актуальність. Мета даної розвідки полягає в тому, щоб дослідити процес виявлення, обстеження, перевезення приміщень на дану територію, в яких відтворено чинбарський промисел, охарактеризувати знаряддя праці, якими користувалися ремісники в Середній Наддніпрянщині, що представлені в експозиції; проаналізувати асортимент виробів цих майстрів.

Двір чинбаря був одним із перших у Музеї (відтворено у 1968–1969 рр.), в якому представлений шкіряний промисел, типовий для ремісника XIX ст. До складу двору входять хата, комора, повітка, саж. Дворище знаходиться на території Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини в центральній частині музею. Хата, збудована у другій чверті XIX ст. в селі В'юнище Переяславського повіту Полтавської губернії місцевими майстрами, розташована в глибині двору. В 90-х роках XIX ст. прихатня комора була розібрана і перевезена. На її основі побудована хата для старшого сина господаря. У 1896 р. прихатня комора була заново прибудована. Хата має тип «хата+сіні+прихатня комора». Власне хата – тесані колоди, покладені в зруб «з лишком», сіні – тесані

плахи, закладені «в шули». Стіни комори – навіпіл різані колоди, покладені «в зруб» з лишком. Підвалини комори встановлені на кам'яних брилах. Навколо стін хати невисока призьба, плетена з лози. В хаті четверо вікон на шість шибок, двоє на чільній стороні, по одному на причілковій та тильній стороні (напільне). Стіни хати мазані й білені ззовні і з середини. Дах чотирихилий, вкритий очеретом по латах, крокви рубані в верхній вінець зрубу. В сінях стеля відсутня. Димохід плетений із лози, ззовні та з середини товсто обмазаний глиною. В сінях знаходиться поперечний сволок. У стінах сіней є троє дерев'яних дверей. Стеля хати дощана, покладена на стіни і два поперечні сволоки, які покладені на поздовжній сволок – витвір декоративно-ужиткового мистецтва початку XVIII ст. У хаті знаходиться піч з високим комином і закритою черинню, що займає 1/3 частину площі. В хаті та сінях – глинобитна долівка. У прихатній коморі стеля дощана, дошки якої покладені на стіни. Дах чотирихилий, покритий очеретом по латах зрубу, два сволоки, підлога настелена з дощок [8]. В облаштуванні хати начиння, народне вбрання, посуд традиційні для Середньої Наддніпрянщини. В хаті, ліворуч від дверей, є піч, викладена з цегли з прямостінним, високим г-подібним комином, який наполовину закриває черинь. Над каглою в сінях димар плетений з лози, обмазаний глиною. Між піччю і причілковою стіною – дерев'яний піл, який застинали домотканими ряднами. На покуті є великий стіл, над яким – фігурно різьблена божниця з іконами, прибраними рушниками з узором «дерево життя». Попід причілковою і чільною стінами стоять широкі лави. На сінешній стіні знаходиться мисник з орнаментованим полив'яним посудом. Привертає увагу поздовжній сволок – твір декоративно-ужиткового мис-

Рис 2. Експозиція хати чинбаря

тецтва початку XVIII ст. Сволок різьблений з трьох сторін. На ньому старослов'янською мовою та шрифтом з титлами є напис: «БЛАГОДЕНСТВУЮЩОГО ВОТРОИЦИ: ЄДИНАГА БОГА ТЩЕНИЕМ ПАНА СОЗАНТА ГРАБОВСКОГО ПИСАРЯ ПОЛКУ КИЕВСКОГО КОТОРОМУ МИРОТВОРНОЙ ПРЕЧИСТОЙ БОЖІЕЙ МАТЕРІ БЛАГОСЛОВЕНИЕМ І БЛАГОСЛОВЕНИЕМ АРХИЄРЕЄМ І ЗАВИСОКОРОДНОГО ЯСНЕВЕЛЬМОЖНОГО ЕГО МИЛОСТИ ПАНА ІОАННА МАЗЕПІ ГЕТЬМАНА ВОЙСКА ЕГО ЦАРСКОГО ПРЕСВЯТОГО ВЕЛИЧЕСТВА ЗАПОРОЖСКОГО ТОМУ Ж ВОЗВІШЕРЕЧЕННОМУ ПАНУ ГРАБОВСКОМУ І ЖОНЕ ЕВО АННЕ СОЛОМООНОВНЕ ВПРЕМИРНОЕ І БОГУ УГ». По центру в крузі вирізьблений чотирирохкінецьний хрест, наявна велика кількість розет. Напис на сволоці вказує на господаря хати – писаря Грабовського – який служив у Київському полку Івана Мазепи [4].

У снігах хати чинбаря експонуються знаряддя праці та шкіряні вироби. Колекція ремісничого реманенту з обробки шкіри була зібрана на Переяславщині і сформована у 60–70-х рр. XX ст. Упродовж цього часу було обстежено ряд сіл Переяслав-Хмельницького району, а також самого Переяслава – відомого центру чинбарського ремесла [7]. У результаті експедиційних пошуків зібрано цінний матеріал, що свідчив про розвиток шкіряних промислів – чинбарства (первісна обробка сировини), кушнірства (вичинка шкіри овець для отримання овчини), лимарства (вичинка шкіри напівфабрикату, так званої сириці, яка йшла на виготовлення збруї, предметів упряжі), шапкарства (пошиття шапок), шевства (пошиття взуття). Ремесло передбачало наявність традиційних навичок, спеціальної техніки, технологічних умінь, а також використання різноманітних знарядь та інструментів.

Серед знарядь праці та пристроїв, що знаходяться в снігах хати чинбаря, на особливу увагу заслуговує барабан

для обробки каракулевих шкірок та інших дрібних звірів. Його заведено у прямокутну рамку з товстих тесаних брусків, каркас обшитий шалівкою. Збоку в обшивці є незащитний отвір для закладки шкірок. Туди ж засипається тирса і пісок. У рух барабан приводиться за допомогою шестерень. Цей унікальний пристрій був виготовлений у м. Переяслав-Хмельницькому на початку XX ст. [2].

Поширеним знаряддям, яке використовують у чинбарстві, є струг. В експозиції, в снігах, їх декілька. Він складається з плоскої металевої пластини з кільцем на одному кінці, посередині якої під прямим кутом відходить лезо. За допомогою такого знаряддя здирали міздрю зі шкіри і зчищали з неї шерсть. Ана-

логічне призначення мають скребачка і штрихіль (стрихіль). Перша являє собою широку металеву пластину, вправлену в плоску дерев'яну ручку, а штрихіль складається також з металевої пластини у формі півдиска, овальна сторона якого загострена, і дерев'яної г-подібної ручки. Таким знаряддям не лише здирали шерсть і міздрю, а й розтягували шкіру. Серед знарядь праці чинбаря, які знаходяться в снігах, є «кобилиця» – пристрій для зняття підшкірного жиру (міздрі). Має форму випуклої прямокутної дошки із заокругленими боками [7].

Варті уваги і знаряддя праці чоботаря (шевця). Ампус складається з металевого корпусу, форми молоточка з вирізом на одному кінці та загостреного на другому. Прикріплений до дерев'яної ручки, має металеву рифу, використовувався при обробці каблуків. Рашпіль являє собою металеву пластину з насічками. Застосовувався для зачищення дерев'яних гвіздків при пошитті взуття. Фумель (фушель) має форму бабки для клепаання кіс, з виїмками на боках, дерев'яною ручкою на кінці. Використовувався для обробки підшви (згладжування, вирівнювання). Дряпачка у формі металевої лопатки з поперечними загостреними зубчиками насаджена на дерев'яну фігурну ручку з рифою. Використовувалась для зрізання дерев'яних гвіздків у взутті після виймання колодок. Колесчатко рантове має форму шестерні, приклепаної до вигнутої металевої пластини. Колеско закручується в круглий дерев'яний футляр. Ним наводили зубці на ранті взуття. Обводка у формі наконечника стріли в дерев'яній ручці використовувалась для обробки строчок. Молоток чоботарський має круглу дерев'яну ручку. Його ударна частина грибоподібна, протилежна – широка, скошена до низу. Ніж рантовий має дерев'яну ручку з металевою насадкою з прорізом, в який уставлено лезо. Застосовувався для обрізки рантів при пошитті взуття. Затяжні кліщі (металеві,

темно-сірого кольору) складаються з кусочок і двох ручок, одна з яких вигнута. Використовувались для затяжки верхнього товару на взутті. Шило для проколювання, шкурівки затяжної кромки складається з дерев'яної ручки, металевого білого кільця та металевого тонкого загострення. Ніж рантовий широкий, вигнутий, із загостреним лезом, ручка дерев'яна. Використовувався для обрізання рантів. Ніж чоботарський металевий, з товстого леза та чорної шкіряної ручки, призначався для обрізування шкіри. Крючок чоботарський являє собою стрижень із загнутим кінцем. Один кінець загнуто півколом, другий – прямокутний. Ним витягували копили після набивки підошви. Лопатка чоботарська складається з дерев'яної ручки та лопатки, що має вигляд стрижня, кінець якого розширений та вигнутий. Використовувалась для зачищення дерев'яних цвяхів на підошві. Всі ці інструменти були зібрані на Переяславщині і датуються першою половиною ХХ ст. [2].

У ХІХ ст. найбільш поширеним видом шитого взуття були чоботи. В експозиції хати чинбаря, в сінях, представлені наступні види чобіт: сап'янці, чорнобривці, святкові, ботинки жіночі. При пошитті такого взуття майстри користувались різними видами швів: лицевими, виворотними, потайними. Розглянемо їх детальніше. Сап'янці – темно-вишневі «пришви» на підкладці (місцева назва «юхт»), каблук середньої висоти, на закаблуках (заднику) гвіздочками вибито «узор». «Чорнобривці» – «пришви» з приточеним задником, халяви мають один шов, задня верхня частина з відворотом, каблучок невисокий, з окремих листочків шкіри, підбитих залізними гвіздочками, чоботи червоні, відвороти зелені. Святкові – з зеленої шкіри, задники вишиті з червоними кантами і дратвою, прошитий орнамент, підбори широкі, височенькі з підковками. Чоботи чоловічі – чорні, шкіряні з довгою халявою. Передок та п'ятка викроєні окремо «пришви». Передок заокруглений. З середини халява підшита м'якою коричневою шкірою. Підошва шкіряна, підбита дерев'яними цвяхами на невисокій підборі. Полуботинки жіночі – із темно-вишневої шкіри. Підошва тонка з цільним каблучком. На передній частині полуботинок вшитий поясочок з двома декоративними гудзиками, по обидва боки вшиті резинки для зручності при одяганні. В середині є підкладка із темної ворсисті тканини. Представлена колекція була зібрана працівниками НІЕЗ «Переяслав» у селах Хомутець, Васютинці, Любарці, м. Переяслав Полтавської губернії [7].

Рис. 3. Експозиція майстерні чинбаря (сіні)

У правому кутку сіней на полиці знаходяться колодки для пошиття шапок. Усі вони виготовлені вручну, дерев'яні. Належали майстрам-шапкарям В.І. Чухну (м. Переяслав-Хмельницький) та І.Є. Дем'яненку с. Жовтневе Переяслав-Хмельницького району. На колодку натягували шапку, яка через кілька днів розправлялася і набирала відповідної форми. Колодки застосовувались при пошитті різних видів шапок: «українок» – конічної форми із заокругленим верхом; кубанок – циліндричної форми з заокругленою поверхнею; рапах – форма еліпсоподібного зрізаного конуса; пушкінок – еліпсоподібної форми з заокругленими зверху краями; керенок – кашкет грибоподібної форми.

В сінях знаходиться стільчик шапкаря незвичної конструкції, пристосованої для роботи майстра [2]. Стільчик має чотири фігурно вирізьблені ніжки, кришку круглої форми, у центрі якої, для зручності перенесення, вирізаний отвір [7]. Поряд із стільчиком привертає особливу увагу спеціальний станок для пошиття та розгладжування кашкетів – «коник». Він виготовлений з дерева у формі літери «Г» у горизонтальному стані, а до неї прикріплена вертикально плоска шийка коника. На ній, зверху, прикріплена овальна дощечка, на яку одягався і гладився кашкет. Датуються пристрій початком ХІХ ст. До музейної колекції переданий І. Дем'яненком, жителем с. Жовтневе Переяслав-Хмельницького району [2].

При вході до садиби, праворуч, знаходиться комора – господарська споруда, типова для двору ремісника ХІХ ст., із с. Соснова Переяславського повіту Полтавської губернії. В 90-х рр. ХІХ ст. комору купив отець Григорій. У 1930-х роках вона була надана у спільне користування як складське приміщення. Передана Музею правлінням

Рис 4. Саж (с. Мала ПопівкаХорольського р-ну Полтавська обл.) у дворі чинбаря

колгоспу ім. Леніна с. Соснова. Перевезена, встановлена та реставрована на території двору чинбаря Музею народної архітектури та побуту в липні–вересні 1969 р. Це – однокамерна зрубна будівля прямокутної форми, що складається з двох основних елементів: відкритого ганку-навісу, що тримається на виступаючих сволочках однокамерного закритого приміщення, об'єднаних спільним дахом. Дах чотирихилий, невисокий, покритий залізом. Споруда встановлена на дерев'яних стовпчиках, підлога в коморі дощана. Стіни покладені «в зруб» з пиляних навіпід дубових колод, зовні тесаних, ретельно припасованих, на бокових стінах є виступи окремих плах. У ній зберігали продукти, зерно, посуд, всяке збіжжя [8].

У плані забудови двору ліворуч від воріт знаходиться повітка чинбаря – господарська споруда, типова для ремісника позаминулого століття, яка була збудована в 90-х рр. XIX ст. місцевими майстрами в с. Циблі Переяславського повіту Полтавської губернії. Це – однокамерна будівля, каркас із 15 стовпів – присох, до яких кріпиться верхня ошпінна (один вінець), дев'ять кроков, з'єднані попарно тиблями. Нижні кінці кроков врубані в ошпінні. Вся повітка зашита прибитими до лат дошками «внахльостку». Дах двоххилий, вкритий рубероїдом. Стеля в одній половині відсутня. Підлога земляна. Є двоє однопільних дерев'яних дверей. Будівля мала плетені з лози стіни і чотирихилий дах. При реконструкції дах зроблений двоххилим, стіни вертикально шальовані дошкою. Зміни були викликані необхідністю наблизити споруду до повітки, розташованій

у мікрорайоні Підварки м. Переяслава-Хмельницького, в якій розміщувався топчак для подрібнення дубової кори, що використовувалася при вичинці шкір. Перевезена, встановлена та реконструйована на території двору чинбаря Музею народної архітектури та побуту в 1969 р. У повітці знаходяться бочки для зоління, відмочування шкір та топчак для подрібнення дубової кори, які були зроблені місцевими майстрами [2].

Ліворуч від воріт у дворі чинбаря знаходиться господарська споруда для відгодівлі свиней – саж. Типова споруда збудована місцевими майстрами у 90-х рр. XIX ст. у с. Мала Попівка Хорольського повіту Полтавської губернії. Перевезений, встановлений та реконструйований на території двору чинбаря Музею народної архітектури та побуту в серпні 1969 р. Невеличка однокамерна будівля, стіни з тесаних плах, пів дерева покладені в зруб з лишком, «простий замок». Підлога з тесаних обополів, стеля відсутня. Дах чотирихилий, покритий очеретом по латах. Будівля піднята над землею на кам'яних стояках (для стікання нечистот). Маленькі дверцята дощані. В південно-східній стіні знаходиться зовнішнє корито з лядою для годівлі свиней. Тут же, в зрубі, є два отвори для просовування голови, що дозволяють свиням користуватись коритом [8].

Комплекс «Двір чинбаря» площею 1973 м² розташований на рівнинній відкритій території у центральній частині Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини праворуч від центрального тракту. На території наявні елементи благоустрою й озеленення: лавка біля входу до двору, газон, квітник, дерева

фруктових і листяних порід. Територія садиби огорожена парканом, плетеним з лози («ліса»), з масивними дерев'яними ворітьми і хвірткою під накриттям [8].

Отже, можемо зауважити, що експозиція двору чинбара та оригінальні знаряддя праці й пристрої, різноманітні вироби майстра демонструють чинбарський, шевський, шапкарський промисли, поширені на даній території. Перевезені та встановлені на території садиби будівлі займають достойне місце в Музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини і є вагомим внеском у скарбницю збереження та популяризації матеріальної культури українського народу.

ПОСИЛАННЯ

1. Грудевич Т. Чинбарський промисел на Переяславщині (кінець XIX – початок XX століття) // Переяславка: Наукові записки. Збірник наукових статей / Міжнародна історико-краєзнавча конференція «Наукові студії М. І. Сікорського». – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Випуск 9 (11). – С. 116–123.
2. Грудевич Т., Жам О. Знаряддя обробки шкіри (за матеріалами фондової колекції Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини) // Український технічний музей. Історія, досвід, перспективи: матеріали VI Всеукраїнської практичної конференції, 16–19 травня 2007 р. – Коростень, 2007. – С. 172–176.
3. Жам О., Ткаченко Н. Створення та діяльність етнографічного відділу у складі Переяслав-Хмельницького державного історичного музею на території Михайлівської церкви (1958–1963 рр.) // Переяславка: Наукові записки / IV Єфремівські читання «Релігійне життя Переяславської землі» (IX–XXI ст.), присвячені 1025-літтю Хрещення Русі: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – Випуск 10 (12). – С. 113–122.
4. НІЕЗ «Переяслав». Наукова частина. Контрольний текст екскурсії по Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. Рукопис. – С. 1, 30–34.
5. Сікорський М., Жам М. Етнографічний відділ Переяслав-Хмельницького історичного музею // Народна творчість та етнографія. – 1965. – № 1. – С. 106–108.
6. Семенова О. Розвиток шкіряного кустарного промислу українців Середньої Наддніпрянщини в кінці XIX першої половини XX століття: дис... канд. іст. наук: 07.00.05. – Київ, 2016. – С. 71.
7. Фонди НІЕЗ «Переяслав», група збереження «Етнографія», шифр «Е».
8. Фонди НІЕЗ «Переяслав», інвентарна група ПА № 31(1, 2, 3, 4) – двір чинбара.

Грудевич Т.В. Усадьба кожевника в Музее народной архитектуры и быта Средней Надднепрянщины: музеефикация и создание экспозиции

В статье рассматривается история создания усадьбы кожевника в Музее народной архитектуры и быта Средней Надднепрянщины в 1968–1969 гг. Особое внимание уделено музеефикации памятников. Дается характеристика орудий труда и изделий кожевника, представленных в экспозиции.

Ключевые слова: музей, памятник, экспозиция, ремесло, орудия труда, кожевник.

Hrudevych T.V. Chinbar's courtyard at the museum of folk architecture and everyday life of the Middle Dnieper: museification and the creation of an exposition

The Chinbar's courtyard creation at the museum of the folk architecture and everyday life of the Middle Dnieper in 1968–1969 is considered. Also some attention is paid to the museification of monuments, collection of Chinbar's tools and products and representation of them in the exposition.

Key words: museum, monument, exposition, craft, tool, Chinbar.

19.02.2019 р.

УДК 528.28+069(1–4)

В.Г. Коритнянська

МІКОЛОГІЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ ФОНДОСХОВИЩ МИКОЛАЇВСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

У статті наведено результати мікологічного дослідження повітря у тринадцяти приміщеннях фондосховища Миколаївського обласного краєзнавчого музею і п'яти музейних предметів із його зібрання. Встановлено, що кількісні показники заспореності повітряного середовища в усіх приміщеннях фондів відповідають загальноприйнятим для музейних приміщень санітарним нормам (не більше 10 колонієутворювальних одиниць на чашку Петрі). Ідентифіковані з проб повітря мікроскопічні гриби належали до 17 видів, більшість з яких звичайні для повітряного середовища житлових і музейних приміщень та відомі як активні деструктори творів мистецтва.

Ключові слова: мікроскопічні гриби, мікологічне дослідження, повітря, приміщення, музей.

Пристосованість приміщень багатьох музеїв до «музейних потреб» та їх незадовільний стан через відсутності належного фінансування призводить, зазвичай, до появи і розвитку в них мікроскопічних грибів. Згадані організми, завдяки високій пластичності ферментних систем, здатні пошкоджувати різноманітні субстрати, в тому числі і матеріали – складові творів мистецтва (деревина, шкіра, папір та ін.), музейне обладнання та конструктивні елементи будівель музею (стіни, відкоси вікон та ін.).

Поширення мікроскопічних грибів тягне за собою низку негативних наслідків, а саме:

1) незворотного, фізичного знищення усіх або окремих складових субстрату через їх механічне і біохімічне пошкодження. У разі, якщо субстратом є твір мистецтва, можливе зменшення або втрата міцності основи, втрати та осипи ґрунту і фарбового шару, деструкція лакової плівки й ін.;

2) ушкоджений мікроміцетами субстрат є джерелом контамінації інших пам'яток, музейного обладнання та конструктивних елементів будівлі музею;

3) будь-які активні осередки розвитку мікроскопічних грибів (навіть нетривалі або незначні за площею!) потребують проведення дезінфекції, яка через негативний вплив на твір, здоров'я людини та оточуюче середовище є вкрай небажаною;

4) значна кількість мікроскопічних грибів, здатних уражувати твори мистецтва, музейне обладнання і внутрішні поверхні музейних приміщень, належать до групи умовно-патогенних видів грибів – збудників мікозів, продуцентів токсинів і алергенів;

5) візуально помітні ознаки мікологічного ураження (нальоти, пігментні плями та ін.) спотворюють твір мистецтва і призводять до втрати ним експозиційного вигляду [1, с. 237; 2, с. 12; 3, с. 2–33; 4, с. 10].

Крім того, колонії мікроскопічних грибів є харчовим субстратом для багатьох організмів – потенційних мешканців музейних приміщень, зокрема кліщів-міцетофагів (орібатидних, акаридєвих, тарсонемодних та ін.), сіноїдів і деяких видів жуків (наприклад, з родини *Latridiidae*).